

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 851/1-XVI/1 27.06.2013. године	
--	--

На основу члана 221. став 1. алинеја 16. и члана 266. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој VI редовној седници, одржаној дана 27.06.2013. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: СОЦИОЛОГИЈА ДОМИНАЦИЈЕ ПЈЕРА БУРДИЈЕА, кандидата Ане Бирешев и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 15.12.2009. године.

Кандидат Ана Биришев објавила је рад: Политичка екологија Бруна Латура, Филозофија и друштво 23 (1), 2012, 112-125.

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Комисији 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
---	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
<u>04/1-2 бр.6/2356</u>	Веће научних области
(број захтева)	<u>друштвено-хуманистичких наука</u>
<u>1.07.2013.</u>	(Назив већа научних области коме се захтев упућује)
(датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Ане (Коста) Бирешев
(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИ Ана (Коста) Биреш
ДАТ (име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под
насловом: _____

Социологија доминације Пјера Бурдијеа

Универзитет је дана 15.12.2009. својим актом под бр 612-18/406/9 дао сагласност на
предлог теме докторске дисертације која је гласила: _____

Социологија доминације Пјера Бурдијеа
Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Ане (Коста) Бирешев
(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 16.05.2013. одлуком факултета под бр 619/1-XII/A-5 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Ивана Спасић	ванредни проф.	социологија	Филозофски ф.
2. др Александар Молнар	редовни проф.	исто	Филозофски ф.
3. др Мирко Филиповић	доцент	исто	Филозофски ф.

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 27.06.2013.

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

**Наставно-научном већу
Филозофског факултета Универзитета у Београду**

У својству чланова Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Ане Бирешев, под насловом „Социологија доминације Пјера Бурдијеа“, изабраних на V редовној седници Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду одржаној дана 16. маја 2013. године, част нам је истом Већу, као и надлежним телима Универзитета у Београду, поднети следећи

Реферат о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Ана Бирешев рођена је 13. септембра 1977. године у Ћуприји, где је завршила основну и средњу школу. Студије социологије уписала је на Филозофском факултету у Београду 1996. и дипломирала 2004. године. На докторске студије социологије уписана је 2007. године. Од 2006. запослена је у Институту за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду, тренутно са звањем истраживача-сарадника. Објавила је десетак радова у домаћим научним часописима и зборницима и учествовала на више научних скупова у земљи и иностранству. Приредила је неколико зборника и темата у домаћим научним и стручним часописима. Члан је уредништва часописа *Филозофија и друштво*.

Израда докторске дисертације на тему „Социологија доминације Пјера Бурдијеа“ Ани Бирешев је одобрена, након добијања сагласности Универзитета, одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета донетом на II редовној седници од 24. децембра 2009. године.

Завршена дисертација под горњим насловом има 326 страна, којима треба придодати пратеће техничке елементе (насловна страна на српском и енглеском, подаци о комисији, сажетак на српском и енглеском, садржај, биографија кандидаткиње, те неопходне ауторске изјаве, укупно још 15 страна). Основни текст запрема 310 страна, а остатак попис коришћене литературе. Литература, која обухвата књиге и студије на француском, енглеском и српском језику, подељена је на библиографију Бурдијеових радова (99 јединица) и осталу литературу (181 јединица). Текст дисертације организован је у десет делова – Увод, осам систематских поглавља и Закључак.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације јесте приказ, анализа и критичка процена истраживачког и теоријског опуса Пјера Бурдијеа (Pierre Bourdieu, 1930–2002), једног од најзначајнијих социолога 20. века, код нас још увек недовољно познатог и реципираног, аутора који је обележио читав низ социолошких предметних подручја

(социологију образовања, уметности, културне потрошње, науке, животног стила, социјалне искључености), али и снажно утицао на савремено промишљање општих, суштинских тема социолошке мисли и праксе – базичних теоријских, епистемолошких и методолошких претпоставки, као и данашњег смисла и сврхе ове науке, заједно с њеним етичким императивима и дилемама. Осим што је детаљно приказала појединачне емпиријске области којима се Бурдије бавио и где је оставио незаобилазно наслеђе, кандидаткиња је у дисертацији успешно показала да је за разумевање ових посебних доприноса неопходно појмити Бурдијеово дело у целини, његова основна теоријска полазишта и питања која су га покретала кроз читаву каријеру. Садржинско представљање Бурдијеових истраживања и резултата до којих он долази преплиће се са контекстуализацијом Бурдијеовог социолошког рада у структуралне – историјске и друштвено-политичке, колико и научне и теоријске – околности у којима он живи и ради. У томе, може се рећи, кандидаткиња следи методолошке сугестије самог Бурдијеа, окрећући на само његово дело, као предмет анализе, методолошка средства која је он током свог социолошког рада развио зарад анализе културног стваралаштва и научне праксе.

Циљ дисертације је, најпре, да се, у једном свеобухватном монографском захвату, пружи подробан и дубински критички приказ Бурдијеовог опуса, у његовој многострукости и слојевитости, али истовремено препознајући константе, црвене нити које се у том делу, уколико се располаже адекватним интерпретативним кључем, могу видети од самог почетка па до краја Бурдијеове богате и разноврсне каријере. Други, сродан циљ дисертације јесте да смести Бурдијеово дело у контекст прво француске, а потом глобалне социолошке сцене, у њеном бурном и често антагонизмима обележеном развоју током готово пет деценија, колико је Бурдије био активан. Овај циљ је наметнут како оштром и експлицитно израженом Бурдијеовом свешћу о тесној зависности социолошке, као и сваке друге мисли од друштвеног контекста, о колективној природи социолошког подухвата и о друштвеној одговорности социолога као актера у савремености, тако и разумевањем саме кандидаткиње да импликације Бурдијеовог опуса далеко превазилазе једно ауторско дело и једну националну социологију, те да се пажљива анализа тог опуса, какву она сама предузима у овој дисертацији, може искористити за претресање самих основа социолошке научне грађевине. Трећи циљ дисертације јесте да процени домашаје онога што нам Бурдије оставља у наслеђе за проналажење „смисла“ нашег бивања у свету данас, за могућност критике постојећег друштвеног стања, сагледавање алтернатива, отварање простора за другачије мишљење и немирење са неправдом. Овим темама се, у ефектном закључном поглављу, дисертација окончава.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Истраживање изложено у овој дисертацији пошло је од неколико хипотеза, које су потврђене. Прва и најважнија била је то да је – у контексту многоструких, конкурентских интерпретација и спорова око валидног лоцирања Бурдијеовог опуса – његову социологију најпримереније и најплодоносније ишчитавати у кључу појма доминације. Истовремено, тврди се да је за његово схватање и

примену овога појма карактеристично да садржи две битне димензије – симболичку и објективну. Оне су аналитички раздвојиве, али их увек ваља посматрати заједно јер тако и делују у друштвеном свету.

Према другој хипотези, Бурдијеово схватање доминације је плурално, нецентралистичко, а моћ се не види као да дејствује линеарно, одозго наниже; то је омогућено аналитичким привилеговањем појма поља, као релативно аутономног домена друштвене стварности, у којем се развија специфична логика функционисања што се опире доминантној логици доминације. То је уједно и теоријски разлог што је Бурдијеово дело у овој дисертацији представљено кроз секвенцијални преглед засебних поља којима се Бурдије бавио, будући да се тако може показати како се доминација у свакоме од њих прелама на специфичан начин и задобија особене црте.

Трећом хипотезом кандидаткиња се успротивила преовлађујућем интерпретаторском ставу да Бурдијеово схватање доминације одише фатализмом. Уместо тога, кандидаткиња претпоставља – и кроз анализу изложену у дисертацији успешно показује – да Бурдијеова анализа појединих поља непрекидно осветљава тензију између доминације и слободе и указује на могуће путеве промене односа доминације у друштву. С овим је у вези и посебна улога коју Бурдије додељује науци, нарочито социологији, у стварању услова за еманципаторну друштвену промену

4. Кратак опис садржаја дисертације

У Уводном поглављу, кандидаткиња даје преглед релевантних студија о Бурдијеовој социологији, нудећи образложену класификацију и износећи прве процене о квалитетима и домаћајима тих секундарних извора. Уједно се излаже кратак преглед (оскудне) литературе посвећене Бурдијеу изнедрене у нашој и суседним научним срединама истог говорног подручја. Ово је такође место где кандидаткиња оцртава своје становиште из којег ће надаље анализирати Бурдијеово дело, објашњавајући разлоге за избор појма доминације као кључног, а теорије поља као трасе којом ће се одвијати критичко претресање Бурдијеове социологије, те идентификује тачке у којима се тако дефинисано полазиште разликује од најчешће примењиваних приступа других аутора.

У првом поглављу, под насловом „Бурдијеова социологија доминације и њени почеци“, кандидаткиња реконструише процес формирања Бурдијеа као социолога, с посебном пажњом посвећеном његовом раном периоду, средином педесетих година 20. века. На основу расположивих биографских и аутобиографских података, представљају се историјске и друштвене околности које су најпресудније утицале на његово опредељивање за социологију као струку и за његову специфичну теоријску и епистемолошку позицију која већ у том раном раздобљу почиње да се разазнаје (кроз појмове хабитуса, симболичке моћи, симболичког насиља, праксе, стратегије, поља). На крају се уочава својеврстан заокрет који се у Бурдијеовом развоју догађа почетком осме деценије 20. века, после којег теорија поља задобија аналитички примат. Ово, пак, служи

кандидаткињи као одскачна даска за формирање сопствене интерпретативне позиције.

Поглавље „Политичко поље и симболичко насиље – кад реч постаје моћ“ доноси једно шире схватање Бурдијеове теорије политичког. Осим излагања концепције политичког поља, издвајају се још два увида који се процењују као битни Бурдијеови доприноси савременој политичкој теорији: један је студија о доминантној идеологији, а други радови о друштвеној позадини формирања политичког мишљења, који са политичке понуде фокус премештају на политичку потражњу. Овим се отвара простор за даљу разраду Бурдијеове идеје о „политици хабитуса“, коју кандидаткиња сматра веома плодном – како за политичку праксу, будући да се њоме сугерише стварање таквих друштвених услова који би свима омогућили да се развију у компетентне политичке субјекте, тако и за науку, којој се придаје активна улога у осмишљавању и реализацији једне такве политике.

У поглављу под насловом „Поље образовања – културни саучесник“ кандидаткиња се бави Бурдијеовим истраживањима којима је испрва и стекао академску славу – наиме, онима где се проблематизује улога школе у друштвеној репродукцији. Оригиналност која се препознаје у овим студијама повезује се са Бурдијеовим погледом на бурна оновремена догађања, нарочито на учинке послератне образовне реформе у Француској и одјеке „маја '68.“ у академској средини. Излажући закључке до којих Бурдије долази о неједнакостима пред школом и школском културом, о структури и генези академског и, шире, образовног поља, кандидаткиња показује како и зашто је школа у Бурдијеовој концепцији добила статус главног саучесника у одржавању односа доминације. Она такође указује на неке амбиваленције које су се код Бурдијеа у том погледу испојиле током деведесетих година, као и на неке његове предлоге у правцу истинске демократизације образовног система.

Поглављу „Научно поље – доминација на тесту“ дато је највише простора у раду и за то постоје добри разлози. Научно поље има нарочито, повлашћено место у Бурдијеовој социологији због високог степена остварене аутономије, конститутивних принципа који су усмерени на очување те аутономије, правила која регулишу научну производњу и односе између научника, те начела преиспитивања сопствене научне праксе и праксе других. У завршном делу поглавља тематизује се Бурдијеово виђење социологије, као науке која на најбољи начин оваплоћује све наведене одлике и која може бити важан ослонац у борби против доминације.

Поглавље „Поље уметности – доминација креативности и креативност доминације“ започиње разматрањем доприноса Бурдијеове теорије поља (нарочито теза о структури и начелима развоја уметничког поља, онако како их је Бурдије применио на настанак књижевног поља у Француској 19. века) социологији уметности, из перспективе расправа које су обележиле историјат ове социолошке поддисциплине. Кандидаткиња потом проблематизује однос поља уметности и поља моћи, указујући на тензију између Бурдијеовог става да уметност подстиче друштвену критику доминације и његових запажања о зависности уметника од тржишта, државе или других спољних инстанци моћи. На крају се идентификују нека ограничења у самој конституцији савремених друштава која релативизују еманципаторски потенцијал уметности.

„Поље моћи – борба свих (поља) против свих (поља)“ последње је у низу поглавља посвећених разматрању појединачних друштвених поља која је Бурдије истраживао. Одабравши, од мноштва могућих одређења појма моћи код Бурдијеа, оно које сматра најпотпунијим, кандидаткиња надаље анализира његове студије релевантне за ову тему како би одговорила на питања која сматра кључним, а то су: ко су протагонисти борби у пољу моћи; шта је њихов улог; и какве су консеквенце тих борби по читаво друштво и односе доминације у њему. Ту се пре свега мисли на успостављање одређеног принципа доминације и њему одговарајућих образаца културне легитимности.

Наредно поглавље, под насловом „Родна доминација – два пола симболичког капитала“ посвећено је теми која, ако се може тако рећи, стоји трансверзално у односу на плуралитет засебних поља: родни односи и родна асиметрија моћи јесу за Бурдијеа аспект свих других друштвених односа и појава. Тезу да Бурдије ово питање има на уму, некад мање а некад више експлицитно, и када се бави сасвим другим истраживачким предметима, кандидаткиња убедљиво доказује дубинском анализом радова из различитих периода његове каријере. При том се посебна пажња поклања тачкама као што су: утицај Бурдијеових темељних теоријских претпоставки (социолошка теорија синтезе) на проучавање родне доминације; његово гледање на везу рода и класе, породицу и поделу рада у домаћинству; однос жена према образовању и сфери рада; улога жена у формирању животних стилова и њихове лингвистичке компетенције. Поглавље се закључује указивањем на проблематична места Бурдијеове теорије рода, која се могу превазићи уз помоћ „позитивне критике“ што су је овој теорији упутиле неке феминистичке ауторке.

Поглавље „Наслеђе и наследници“ бави се одјецима Бурдијеових идеја, међу његовим поклоницима, али и критичарима. Одабрани су аутори који своја становишта развијају кроз интензиван – свеједно да ли стваран или замишљен – дијалог с Бурдијеом. Најпре су приказани социолози који настављају да размишљају у бурдијеовском кључу, било да унапређују Бурдијеове појмове и теорију у целини (Луј Пенто) или да отварају неке нове теме (Лоик Вакан, Филип Коркиф). Потом се излажу идеје оних аутора који кроз критику Бурдијеа граде оригиналне и иновативне приступе друштвеној стварности (Лик Болтански, Бернар Лаир, Жан-Клод Кофман, Натали Ајниш). Служећи се гласом ових социолога, кандидаткиња идентификује могуће начине даљег развијања Бурдијеових идеја.

У закључном делу рада, кандидаткиња преиспитује Бурдијеове ставове о могућности друштвене промене и сузбијања односа доминације како би, на основу претходних анализа Бурдијеовог приступа појединим друштвеним пољима, извела закључке у погледу доприноса који тој и таквој промени могу дати наведена поља и дејственици који делују кроз њих.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Током израде ове дисертације консултована је веома широка литература: не само дословно сви радови које је Пјер Бурдије објавио за живота или су после његове

смрти издати у редакцији његових сарадника, већ и практично све што се о Бурдијеовом делу појавило, на француском и енглеском језику, током последњих деценија, с нагласком на најновијем периоду (од деведесетих година наовамо). „Бурдијеовске студије“ већ одавно сачињавају засебно поље социолошког рада, јасно видљиво на научним конференцијама, у часописима и књигама; у овом готово непрегледном мору кандидаткиња се суверено креће и зналачки одабира битне изворе које користи у властитој интерпретацији.

Иако је, дакле, о Бурдијеу много писано – мада, ваља поновити, у нашој средини занемарљиво – кандидаткиња успева да своје истраживање постави на оригиналне основе, избегавајући клише и устаљене моделе анализе Бурдијеовог дела. Показује знатну способност самосталног и критичког мишљења, те ова дисертација достиже висок научни квалитет, који представља допринос не само науци у локалним оквирима већ може да се равноправно пореди с ауторитативним критичким студијама Бурдијеовог опуса из пера реномираних страних аутора. Кандидаткиња демонстрира изузетно умеће читања и тумачења, теоријске анализе примарних и секундарних извора на више нивоа; међусобног поређења извора, њиховог супротстављања, или пак допуњавања и синтезе. Умешно комбинује интерно и екстерно читање теоријског материјала, истовремено водећи анализу на херменеутичком плану и на плану контекстуализације Бурдијеове продукције у научно поље и друштвене околности у којима она настаје.

Ова дисертација биће надасве корисно и информативно штиво за различите читаоце: за социологе, почев од студената па до етаблираних научника, којима је потребан општи увод у Бурдијеово дело; за социологе и друге друштвене научнике који се професионално баве неким од многобројних предметних подручја у којима су Бурдијеова истраживања оставила трага (социологија образовања, уметности, стила живота, академског света, рода, науке, политике) – сви они наћи ће у овој дисертацији поузданог водича; затим, за научнике и теоретичаре који се занимају за фундаменталне епистемолошке и теоријске поставке друштвених наука (социологије, антропологије, теорије културе, политикологије и шире). Стога свакако препоручујемо и надамо се да ће ова дисертација угледати светло дана и у облику књиге, како би била доступна и широј читалачкој публици.

Истовремено, ова дисертација показује властитим примером како се пише теоријска студија; она подиже стандарде и поставља нова мерила у теоријској продукцији, том углавном запостављеном подручју рада домаће социологије.

6. Закључак

Имајући све наведено на уму, Комисија закључује да дисертација о којој је реч испуњава, па и превазилази, све формалне, садржинске и квалитативне услове постављене нормативним актима и академским обичајима Филозофског факултета и Универзитета у Београду; да ће бити вредан допринос научној мисли и научној литератури из области социологије и сродних дисциплина; да представља оригинално и самостално израђено научно дело којим је кандидаткиња доказала

своју пуну научну зрелост и квалификованост за научни рад. Стога Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације **„Социологија доминације Пјера Бурдијеа“** кандидаткиње **Ане Бирешев** и предлаже Наставно-научном већу да одобри њену усмену одбрану.

У Београду, 21.05.2013.

Чланови Комисије:

др Ивана Спасић, ванредни професор (ментор)
Универзитет у Београду – Филозофски факултет

др Александар Молнар, редовни професор
Универзитет у Београду – Филозофски факултет

др Мирко Филиповић, доцент
Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију